

Anna MISZTAL
Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
ann_mis@wp.pl

ROLA EUROREGIONÓW W ROZWOJU INICJATYW KLASTROWYCH

Streszczenie. Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie roli euroregionów w rozwoju inicjatyw klastrowych. Euroregion, będący sformalizowaną formą współpracy transgranicznej, stwarza dogodne warunki dla rozwoju klastrów. Wstępne rozważania poświęcono zagadnieniom teoretycznym związanym z euroregionami i klastrami. Dalsza część pracy stanowi próbę omówienia zadań i roli euroregionów w rozwoju sieci współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami w regionach transgranicznych.

Słowa kluczowe: euroregion, klastr

THE ROLE OF EUROREGIONS IN THE DEVELOPMENT OF CLUSTERS

Abstract. The main purpose of this paper is to show the role of euroregions in the development of clusters. Euroregion is a formalized form of cross-border cooperation. Euroregion creates favorable conditions for the development of clusters. Preliminary discussion devoted to theoretical issues related to the euroregions and clusters. The rest of the work is an attempt to discuss the tasks and the role of euroregions in the development of networks of cooperation between enterprises in cross-border regions.

Keywords: euroregion, cluster

1. Uwagi wstępne

Euroregion jest sformalizowaną formą współpracy transgranicznej pomiędzy regionami co najmniej dwóch państw członkowskich Unii Europejskiej. Jego podstawowym zadaniem jest mobilizacja potencjału regionów transgranicznych. Dzięki wypracowaniu wzorców i mechanizmów współpracy pomiędzy władzami regionalnymi, instytucjami i podmiotami

gospodarczymi odgrywa on podstawową rolę w procesie kształtowania się konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. Jedną z możliwości uzyskania przewagi konkurencyjnej jest tworzenie klastrów transgranicznych, które prowadzi do pobudzania przedsiębiorczości oraz ułatwienia współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi w regionach przygranicznych. Podstawowym celem artykułu jest ukazanie roli euroregionów w tworzeniu klastrów transgranicznych.

2. Euroregion – konceptualizacja terminu, funkcje

Euroregiony powstały na gruncie współpracy transgranicznej. Stanowią one wyodrębniony region europejski położony na pograniczu co najmniej dwóch państw lub też międzynarodową organizację powołaną na mocy postanowień umowy euroregionalnej. Koniecznym jest, aby powstanie euroregionów wsparte było akceptacją ze strony Unii Europejskiej (wykorzystanie funduszy unijnych umożliwia ich rozwój¹). Zgodnie z „Przewodnikiem współpracy transgranicznej” euroregion jest: *formalną strukturą współpracy transgranicznej, skupiająca przedstawicieli szczebla regionalnego, a także w uzasadnionych przypadkach partnerów gospodarczych i społecznych*². Inna definicja euroregionu odnosi się do lokalizacji geograficznej i uznaje, iż jest nim pewien *obszar geograficzny, obejmujący przygraniczne części dwu lub więcej państw, które chcą ze sobą współpracować i koordynować działania społeczności lokalnych w różnych dziedzinach*³. Z kolei Różycki definiuje euroregion jako: *pewną przestrzeń, w której krajobraz i mieszkańcy mają mnóstwo cech wspólnych, a zarazem odróżniają się od innych regionów; jest to również wielostronna, ponadgraniczna wspólnota komunalna, utworzona na obszarach części państw wchodzących w skład danego państwa*⁴. Malarski z kolei w swojej definicji podkreśla, iż euroregiony są obszarem dobrowolnej współpracy pomiędzy wspólnotami i władzami terytorialnymi co najmniej dwóch państw⁵.

Euroregion można również zdefiniować jako: *region szczególny, transgraniczny, łączący współpracą regiony co najmniej dwóch sąsiadujących ze sobą państw, w których ta współpraca została zinstytucjonalizowana*⁶. Takie podejście podkreśla, iż euroregion posiada sformalizo-

¹ Jastrzębska W.: Rola euroregionów i współpracy transgranicznej w procesie integracji europejskiej. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008, s. 97.

² Praktyczny przewodnik współpracy transgranicznej. Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych, Warszawa 1997.

³ Golka M.: Pogranicza – transgraniczność – transkulturowość, [w:] Gołdyka L. (red.): Transgraniczność w perspektywie socjologicznej – kontynuacje. Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 1999.

⁴ Różycki S.: Idea euroregionalizacji i jej ocena na przykładzie badań ankietowych w Euroregionie Nysa. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Liberec 1995, s. 140.

⁵ Malarski S.: Euroregiony obszarów przygranicznych Polski oraz podstawy prawno-traktatowe stosunków Polski z państwami sąsiadującymi. Opole 2003.

⁶ Greta M., Lewandowski K.: Euroregion Bałtyk wobec wyzwań aktywujących pogranicze. Zeszyty Naukowe. Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chętnika, Ostrołęka 2006, s. 68.

waną strukturę oraz charakter. Wyrazem formalizacji jest posiadanie określonej hierarchii organizacyjnej, którą tworzą: zgromadzenie, zarząd, grupy robocze oraz sekretariat. Euroregiony tworzone są zgodnie z wewnętrznymi, krajowymi uregulowaniami prawnymi, a zakres współpracy określony jest w podpisanych umowach pomiędzy gminami partnerskimi⁷.

Celem nadrzędnym euroregionów jest pojawienie się korzyści po obu stronach granicy, do których należy zaliczyć: podnoszenie poziomu życia mieszkańców regionów peryferyjnych, podnoszenie atrakcyjności i konkurencyjności regionów przygranicznych, wymiana doświadczeń i informacji, rozwój gospodarki, turystyki, aktywizacja wymiany handlowej, rozwój infrastruktury technicznej, usprawnienie ruchu granicznego, budowanie relacji pomiędzy podmiotami gospodarczymi i ułatwianie im wchodzenie w relacje z przedsiębiorstwami położonymi po drugiej stronie granicy, wspieranie ochrony środowiska w regionach przygranicznych, zapobieganie klęskom żywiołowym, wymiana kulturowa, nawiązywanie relacji pomiędzy szkołami i instytucjami publicznymi, zapobieganie niechęci mieszkańców dwóch państw względem siebie nawzajem⁸.

Zakres współpracy euroregionalnej jest szeroki i może obejmować wiele dziedzin życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Definicja administracyjna wskazuje, iż euroregion to *ponadgraniczne zjednoczenie związków administracyjnych w celu poprawy stosunków we wszystkich płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego członków tego zjednoczenia*⁹. Euroregiony realizują zarówno zadania dotyczące bieżących problemów, jak również prowadzą działalność strategiczną prowadzącą do scalania ugrupowania integracyjnego poprzez aktywizację terenów przygranicznych państw członkowskich¹⁰.

Głównym celem euroregionów jest *współpraca gospodarcza, rozwój połączeń komunikacyjnych, ochrona środowiska oraz działalność kulturalno-edukacyjna i turystyka*¹¹. Ideą, jaka przyświeca tworzeniu euroregionów, jest chęć rozwiązywania bieżących problemów ludności przygranicznej przez jak najniższy szczebel administracji państwowej, będący najbliższej miejscowej ludności.

⁷ Warych-Juras A.: Euroregiony jako nowa forma współpracy europejskiej. Akademia Pedagogiczna, Kraków, s. 178.

⁸ Malendowski W., Ratajczak M.: Euroregiony – pierwszy krok do integracji europejskiej. Wyd. Alta 2, Wrocław, 1998, s. 11-18; Malendowski W., Szczepaniak M.: Rola euroregionów w procesie integracji europejskiej [w:] Malendowski W., Szczepaniak M.: Euroregiony – mosty bez granic. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000, s. 8.

⁹ Mały słownik stosunków międzynarodowych. WSiP, Warszawa 1996.

¹⁰ Greta M., Lewandowski K.: Euroregion Bałtyk wobec wyzwań aktywujących pogranicze. Zeszyty Naukowe. Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chętnika, Ostrołęka 2006, s. 145.

¹¹ Czachór Z.: Słowniczek europejski. Unia Europejska. Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Warszawa 1996, s. 6.

3. Specyfika klastrów transgranicznych

Rozwój lokalny i regionalny ma charakter ilościowy i jakościowy. Odbywa się on na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej, politycznej i kulturalnej¹². Szczególnym rodzajem regionów są regiony transgraniczne, stanowiące obszar *przestrzeni społeczno-gospodarczej przekraczającej co najmniej jedną granicę państwową*¹³. Przygraniczne, a zatem peryferyjne położenie obszarów transgranicznych bardzo często wpływa na ich opóźnienie w rozwoju społeczno-gospodarczym. Jednocześnie bliskość granicy może stać się czynnikiem sprawczym rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, handlu i usług. Współpraca pomiędzy lokalnymi społecznościami oddzielonymi granicą państwową ma decydujące znaczenie dla rozwoju obszarów transgranicznych. Jedną z możliwości współpracy jest rozwój klastrów transgranicznych, które mogą stać się czynnikiem decydującym o konkurencyjności danego regionu.

W literaturze przedmiotu można odnaleźć szereg definicji klastra. Najbardziej rozpowszechnionym ujęciem jest to zaprezentowane przez M. Portera, który uznaje iż klaster to: *geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących*¹⁴. Według S. Rosenfelda, klaster to *geograficznie ograniczona aglomeracja związanych z nią firm, które razem są w stanie uzyskaniu efektu synergii*¹⁵. Zgodnie z definicją Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju klaster stanowi *geograficzną koncentrację wzajemnie powiązanych ze sobą przedsiębiorstw i instytucji specjalizujących się w określonym obszarze działalności gospodarczej*¹⁶.

W zależności od lokalizacji i zasięgu terytorialnego współpracy wyróżnia się klastry: lokalne, regionalne, narodowe, transgraniczne i międzynarodowe¹⁷. Klaster transgraniczny to specyficzny rodzaj klastra, którego cechą charakterystyczną jest jego działanie na obszarach transgranicznych. Swoistym wyróżnikiem tego rodzaju formy kooperacji jest jej międzynarodowy charakter. Klaster transgraniczny skupia podmioty gospodarcze, władze lokalne i instytucje, które działają na rzecz promocji i rozwoju transgranicznej przedsiębiorczości.

¹² Potoczek A.: *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*. Agencja TNOIK oraz Centrum Kształcenia i Doskonalenia Kujawscy, Toruń 2003, s. 152.

¹³ Kowerski M.: *Wpływ handlu z Ukrainą na rozwój województw przygranicznych*. „Gospodarka Narodowa”, nr 2-3, 1998, s. 81.

¹⁴ Porter M.E.: *Porter o konkurencji*. PWE, Warszawa 2001, s. 246.

¹⁵ Rosenfeld S.A.: *Community College/Cluster Connections: Specialization and Competitiveness in the United States and Europe*. “Economic Development Quarterly”, No. 14, 2000, s. 52.

¹⁶ OECD, *Boosting Innovation: The Cluster Approach*. OECD Publishing, Paris 1999, www.oecd.org/document/23/0,3343,en_2649_34273_1894871_1_1_1_1,00.html.

¹⁷ Mertl J., Skowroński S.: *Łódzki klaster przedsiębiorczości – szansa na rozwój gospodarczy*, [w:] Gromada G., Matusiak M., Nowak M. (red.): *Innowacje i przedsiębiorczość dla przyszłości*. Raport SOOIPP, 2006, s. 192.

Klasy w regionach transgranicznych przyczyniają się do rozwoju współpracy międzynarodowej, kształtowania dobrego sąsiedztwa oraz współpracy społecznej, gospodarczej i kulturowej pomiędzy krajami. Położenie klastrów transgranicznych powoduje, iż pełnią one istotną rolę w przewycięzaniu konfliktów etnicznych, a poprzez wprowadzanie udogodnień prawno-administracyjnych wpływają na rozwój innowacji oraz podnoszą poziom życia lokalnej społeczności¹⁸. Współpraca w ramach klastrów transgranicznych umożliwia prowadzenie badań, pozyskiwanie dotacji na rozwój (w tym z unijnych programów rozwoju współpracy transgranicznej), wdrażanie nowych rozwiązań w przemyśle, tworzenie platform komunikacji, specjalistyczne doradztwo oraz pozyskiwanie nowych rynków zbytu.

Klasy transgraniczne dzięki swojemu położeniu doskonale wpisują się w programy współpracy transgranicznej Unii Europejskiej. Zgodnie ze Strategią Europa 2020 do obszarów wsparcia finansowego należą: badania naukowe, rozwój technologiczny i innowacje, podniesienie konkurencyjności MŚP, ochrona środowiska naturalnego i efektywność wykorzystania zasobów, zrównoważony transport, wspieranie zatrudnienia, inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie, wzmocnienie potencjału instytucjonalnego¹⁹.

Dotychczasowe doświadczenia klastrów transgranicznych pokazują, iż do podstawowych korzyści z ich tworzenia należy zaliczyć: dyfuzję know-how, zwiększenie produktywności w ramach klastra poprzez skupienie zasobów, otwartość na innowacje, przyciąganie nowych zasobów, przedsiębiorstw i instytucji po obu stronach granicy²⁰.

Europejskie klasy transgraniczne działają zgodnie ze strategiami współpracy międzyregionalnej. W przypadku klastrów transgranicznych czynnikiem determinującym przystąpienie do współpracy klastrowej jest obecność partnerów zagranicznych. Stąd też konieczność ich pozyskiwania przez menedżerów klastrów. Współpraca podmiotów międzynarodowych wpływa na podniesienie jakości funkcjonowania lokalnych organizacji oraz przyczynia się do osiągnięcia „smart specialization”.

4. Euroregiony a rozwój klastrów

Władze euroregionów, podejmując działania ukierunkowane na zrównoważony rozwój, powinny w pierwszej kolejności wspierać wszelkie inicjatywy gospodarcze. Zadaniem dla euroregionów jest zatem tworzenie warunków prawno-organizacyjnych usprawniających funkcjonowanie przedsiębiorstw oraz wspieranie aktywności lokalnych społeczności. Słusznym wydaje się stwierdzenie, iż osiągnięcie przewag konkurencyjnych oraz realizacja

¹⁸ Dynia E.: Współpraca transgraniczna jako element współpracy międzynarodowej. Rzeszowskie Zeszyty Naukowe, s. Prawo – Ekonomia, t. XXIX, 2000, s. 116; Fic M., Ogrodowicz S.: Badania społeczno-gospodarcze obszarów przygranicznych. „Wiadomości Statystyczne”, nr 6, 1996, s. 54.

¹⁹ Golonka N., Piasek J.: Transgraniczny klastrowy szansa dla rozwoju. Instytut Agrofizyki, PAN, 2015, s. 12.

²⁰ Porter M.E.: op.cit., s. 305.

założeń Strategii Europa 2020 niesie za sobą konieczność wspierania przedsiębiorczości²¹. Regiony transgraniczne z racji swego peryferyjnego położenia należą do obszarów opóźnionych, o niższym poziomie społeczno-gospodarczego rozwoju. Rola euroregionów w pobudzaniu lokalnej przedsiębiorczości powinna oscylować wokół: stymulowania współpracy gospodarczej, promocji małych i średnich przedsiębiorstw, ułatwiania pozyskiwania środków finansowych z krajowych i unijnych programów wsparcia.

Rozwój przedsiębiorczości w regionach transgranicznych w dużej mierze uwarunkowany jest przez możliwość wykorzystania przewag konkurencyjnych w wyniku skupienia się na korzyściach wynikających z geograficznego położenia (w tym sąsiedztwa bogatszych zagranicznych regionów), rozwoju handlu i przemysłu oraz wykorzystaniu kwalifikacji lokalnych pracowników. Dotychczasowe doświadczenia euroregionów wskazują, iż współpraca pomiędzy podmiotami gospodarczymi, instytucjami oraz ośrodkami naukowymi przyczyniła się do ograniczenia problemów związanych z peryferyjnym położeniem. Jednocześnie należy zauważyć, iż niewątpliwym wpływem na rozwój obszarów peryferyjnych mają środki z funduszy unijnych oraz umiejętność efektywnego wykorzystania wewnętrznych zasobów regionów²².

Rozwój euroregionów w dużej mierze uzależniony jest od podejmowania inicjatyw gospodarczych. Jedną z możliwości uzyskiwania przewagi konkurencyjnej jest tworzenie klastrów transgranicznych. Tworzenie klastrów (gron) stanowi ważny impuls dla rozwoju infrastruktury okołobiznesowej oraz pobudzania innowacyjności lokalnych firm²³. Unia Europejska uznaje, że są one pewnym sposobem organizacji systemu produkcyjnego opartego na tendencji do grupowania się przedsiębiorstw i powiązanych z nimi instytucji reprezentujących podobne obszary działalności gospodarczej. Podmioty te współdziałają ze sobą poprzez tworzenie relacji rynkowych i dążenie do rozwoju konkurencyjności i innowacyjności²⁴.

Klasy w odróżnieniu od innych sieciowych form współpracy transgranicznej charakteryzuje: lokalna koncentracja firm, przynależność przedsiębiorstw do tych samych bądź pokrewnych branż, występowanie więzi pomiędzy członkami klastra, współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami, instytucjami i ośrodkami naukowymi, wytworzenie tożsamości i kultury organizacyjnej²⁵.

²¹ Wąchol J.: Rozwój zrównoważony i trwały w kontekście procesów globalizacji, [w:] Borowiecki R., Jaki A. (red.): *Globalizacja i integracja gospodarcza a procesy restrukturyzacji i rozwoju przedsiębiorstw*. Akademia Ekonomiczna, Warszawa-Kraków 2003, s. 73.

²² Greta M.: Endogeniczność w rozwoju regionów/euroregionów w aspekcie europejskich wyzwań smart specialisation. „Optimum Studia Ekonomiczne”, nr 1(67), 2014, s. 50.

²³ Bakuszewicz I.: Doświadczenia i perspektywy wykorzystania klastrów innowacyjnych w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w regionach transgranicznych Ukrainy i Polski. Oddział Współpracy Transgranicznej Instytut Badań Regionalnych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Lwów, s. 247.

²⁴ European Trend Chart on Innovation. Thematic Report Cluster Policies, Covering Period up to March 2003. European Commission Enterprise Directorate General, s. 4.

²⁵ Stawicki M.: Klasy i inicjatywy klastrowe – podstawowe definicje, [w:] Stawicki M., Pander W. (red.): *Metody ewaluacji polityk wspierania klastrów ze środków strukturalnych*. Prace Naukowe, nr 47. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2008, s. 14-15.

Przynależność do klastrów zdaniem większości badaczy wpływa na poprawę innowacyjności przedsiębiorstw, umożliwiając im m.in.: wspólną realizację dużych przedsięwzięć, ograniczenie ryzyka działalności gospodarczej oraz pokonywanie barier administracyjno-prawnych, pomoc w dostępie do nowych, zewnętrznych źródeł finansowania, możliwość wykorzystania doświadczeń i wiedzy innych przedsiębiorców, poprawę infrastruktury technicznej i technologicznej, obniżanie kosztów działalności gospodarczej, usprawnienie procesów wytwarzania dóbr, transfer nowych technologii, korzystanie z zaplecza naukowo-badawczego²⁶.

System innowacyjny klastra zgodnie z podejściem zaproponowanym przez OECD obejmuje: powiązania przedsiębiorstwo-przedsiębiorstwo (B+R) i przedsiębiorstwo-sfera nauki, rynkowy transfer technologii, mobilność pracowników i transfer wiedzy ukrytej²⁷. Grono umożliwia dyfuzję wiedzy i informacji związanych ze sferą B+R do podmiotów gospodarczych, a przez co wpływa na wzrost poziomu konkurencyjności gospodarki²⁸. Jak wskazuje się w literaturze, ważnym elementem w tworzeniu strategii powiązań w klastrze jest bezpośrednia aktywność podmiotów go tworzących, uzupełniona wsparciem i doświadczeniem podmiotów zewnętrznych²⁹. Proces planowania powinien być interaktywny i obejmować szereg spotkań uczestników inicjatywy³⁰.

Polityka klastrowa w Unii Europejskiej oparta jest na założeniach strategii Europa 2020 i koncepcji smart specialisation, której założeniem jest, iż kraje i regiony powinny koncentrować swoje działania na niewielkiej liczbie specjalizacji gospodarczych o wysokim potencjale innowacyjnym. Ważnym jest, aby kierunki rozwoju specjalizacji miały oparcie w wewnętrznym potencjale, kompetencjach oraz zasobach ludzkich i naturalnych. Budowa innowacyjnej gospodarki wymaga efektywnego wydatkowania środków z funduszy europejskich i skupiania się na priorytetach, które mogą być wyróżnikiem danego regionu.

²⁶ Ławecki M.: Klastry i ich wpływ na przedsiębiorczość w regionie. http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/12_M.Lawecki_Klastry_i_ich_wplyw....pdf, s. 159-160.

²⁷ Czajkowska I.: Wpływ klastrów gospodarczych na innowacyjność przedsiębiorstw. „Economy and Management”, nr 1, 2010, s. 111.

²⁸ Rosa K.: Klaster jako forma powiązań przedsiębiorstw w gospodarce opartej na wiedzy. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, <http://sdl.org.pl/Content/10638/rosa.pdf>, s. 71.

²⁹ Duraj J., Papiernik-Wojdera M.: Przedsiębiorczość i innowacyjność. Difin, Warszawa 2010.

³⁰ Szultki S.: Inicjatywy klasrowe, s. 59; Por. Klastry w Polsce raport z cyklu paneli dyskusyjnych. PARP, Warszawa 2012, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/545/14672.pdf>, 14.05.2013 .

Tabela 1

Korzyści dla podmiotów tworzących klastry i dla euroregionu

Korzyści dla podmiotów tworzących klastry	Korzyści dla euroregionu
Zwiększenie skali i zakresu świadczonych usług	Zwiększanie atrakcyjności regionu
Realizacja wspólnych przedsięwzięć gospodarczych	Ułatwienie przedsiębiorstwom funkcjonowania
Optymalizacja kosztów działalności	Aktywizacja gospodarczo-społeczna euroregionu
Pomoc w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania (dotacji, kredytów, pożyczek)	Wzrost innowacyjności euroregionu
Dostęp do wiedzy	Poprawa wizerunku euroregionu
Promocja wizerunku uczestników klastra	Tworzenie nowych miejsc pracy
	Pobudzanie przedsiębiorczości oraz rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Zbińkowska D.: Klastry – idea, definicja, praktyka, [w:] Bąkowski A., Snarska-Świdorska M. (red.): Koncepcja utworzenia klastra Grono Targowe. Kielce 2006.

Euroregiony na drodze ku osiągnięciu smart specialization powinny korzystać z możliwości, jakie dają im klastry (można stwierdzić, iż cele euroregionów i klastrów w zakresie przedsiębiorczości są tożsame). Obie te struktury poprzez wsparcie kooperacji podmiotów gospodarczych, instytucji naukowych i organów publicznych przyczyniają się do zwiększenia konkurencyjności i poprawy poziomu innowacyjności. Zadanie, jakie stoi przed euroregionami, powinno dotyczyć stwarzania korzystnych warunków dla współpracy przedsiębiorstw na ich obszarze. Wydaje się, iż w euroregionach powinna być wytwarzana produkcja lub świadczone usługi, które można wytworzyć przy niższych nakładach pracy i kosztach w porównaniu z regionami nieobjętymi współpracą transgraniczną³¹.

U podstaw tworzenia klastrów leży przekonanie o tendencji do skupiania się przedsiębiorstw na określonych obszarach. Wychodząc od tej prawidłowości, można postawić tezę, iż euroregion, jako sformalizowana współpraca transgraniczna, tworzona przez społeczność lokalną, jest szczególnym miejscem dla tworzenia klastrów. Silne poczucie przynależności do społeczności lokalnej i określonego terytorium może stać się przyczynkiem do tworzenia relacji gospodarczych, w tym klastrów „euroregionalnych”³².

Euroregion dzięki specyficznej strukturze finansowania (składki członkowskie oraz fundusze unijne) stwarza dogodne warunki dla rozwoju klastrów. Euroregiony będące priorytetem w polityce regionalnej Wspólnoty wsparte były również inicjatywami takimi, jak: INTERREG, EQUAL i LEADER+. Euroregionalizacja poprzez tworzenie więzi pomiędzy lokalnymi społecznościami stanowi podstawowy czynnik rozwoju klastrów w regionach peryferyjnych. Praca euroregionów na rzecz rozwoju inicjatyw klastrowych odbywa się poprzez:

³¹ Dzierżanowski M.: Kierunki i założenia polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku. Rekomendacje Grupy roboczej ds. polityki klastrowej. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2012, s. 44.

³² Greta M., Kostrzewa-Zielińska T., Stanisławski R.: op.cit., s. 1-2.

- lobbowanie za niezbędną infrastrukturą drogową, techniczną oraz organizacyjną,
- tworzenie nowych rozwiązań ekonomiczno-prawnych ułatwiających funkcjonowanie przedsiębiorstwom i instytucjom zorganizowanym w ramach grona,
- lobbowanie za wsparciem finansowym ze środków samorządowych, państwowych, unijnych,
- budowę zaufania przedsiębiorców do inicjatyw rządowych,
- zaangażowanie bezpośrednio decydentów³³.

Wszystkie te inicjatywy mają na celu wzrost konkurencyjności klastrów i samych euroregionów, a przez to podniesienie konkurencyjności w gospodarce. Polityka rozwoju i konkurencyjności na bazie klastrów może być realizowana na szczeblu krajowym lub regionalnym bądź też jednocześnie na obu, poprzez ukierunkowanie jej na wsparcie inicjatyw oddolnych (w tym euroregionalnych) lub odgórnych (interwencyjnych).

5. Przykłady klastrów euroregionalnych

W polskich euroregionach funkcjonują klastry międzynarodowe skupiające przedsiębiorstwa reprezentujące różne dziedziny, w tym: skupiające przedsiębiorstwa rolno-spożywcze, wyspecjalizowane w świadczeniu usług turystycznych czy kulturalnych. Wśród podjętych inicjatyw klastrowych na uwagę zasługuje klaster turystyczny „VisitOpolskie”. Do najważniejszych korzyści z uczestnictwa w nim należy zaliczyć: kontakt z partnerami z branży turystycznej i możliwość wymiany doświadczeń, zwiększenie dywersyfikacji świadczonych usług, budowa wzajemnej marki, wsparcie w rozwiązywaniu problemów, nowe możliwości biznesowe³⁴.

Innym przykładem jest karpacki klaster rolno-spożywczy, utworzony w Euroregionie Karpackim. Grono to skupia przedstawicieli przedsiębiorców, władz lokalnych, producentów i naukowców z Polski, Ukrainy, Słowacji, Węgier i Rumunii. Ideą jest integracja branży rolno-spożywczej, współpraca między producentami, wspólna promocja i marketing. W 2011 roku w Euroregionie Karpaty utworzono również Klaster Edukacyjno-Innowacyjny Euroregionu Karpaty (projekt „Edukacja dla Rozwoju”).

Przykładem współpracy kulturalnej jest Transgraniczny Klaster Kulturalny Euroregionu Śląsk Cieszyński, którego celem jest współpraca lokalnych podmiotów w celu promowania kultury i historii regionu.

W Euroregionie Pomerania realizowany jest „Regionalny program wspierania klastrów na lata 2009-2015”. Program uwzględnia wsparcie dla trzech rodzajów klastrów: kluczowych,

³³ Greta M., Kostrzewa-Zielińska T.: op.cit., s. 71-79.

³⁴ Portal informacyjny VisitOpolskie.pl.

subregionalnych i sieci technologicznych. Podmioty tworzące tzw. klastry kluczowe dla rozwoju regionów uzyskują dodatkowe punkty w ramach regionalnego programu operacyjnego i regionalnego komponentu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki³⁵. W polskiej części Euroregionu Pomerania istnieje dziewięć klastrów, w tym jeden o zasięgu międzynarodowym (Transgraniczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk). Członkami klastrów w Euroregionie są przedsiębiorstwa, jednostki naukowe, instytucje otoczenia biznesu. Wyróżniającym się klastrem w Euroregionie Pomerania jest Stowarzyszenie Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk³⁶.

W Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr działają cztery klastry, w których dominującymi branżami są przemysł metalowy, telekomunikacja i logistyka. Podobnie jak w Euroregionie Pomerania, w strukturze klastra dominują przedsiębiorstwa małe. Wyróżniającą się siecią współpracy jest Lubuski Klaster Metalowy, w którego strukturze dominują przedsiębiorstwa średnie, jest ich dwanaście, małe – cztery, natomiast mikroprzedsiębiorstwa – dwa.

6. Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk – opis dobrej praktyki

W praktyce rozwoju współpracy transgranicznej z udziałem Polski można znaleźć wiele przykładów dobrych praktyk. Niewątpliwie wzorcem może być tu Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk, który jest jednym z ważniejszych elementów budowania nowej marki regionu transgranicznego. Podstawowym czynnikiem decydującym o nawiązaniu współpracy była zdaniem powstałej w 2007 r. Grupy Partnerskiej teza, że turystyka wodno-łądowa jest podstawową ofertą turystyczną Pomorza Zachodniego. W czerwcu 2008 roku Grupa Partnerska przekształciła się w Stowarzyszenie pod nazwą: „Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk”.

Utworzenie klastra przyczyniło się do zwiększenia dostępności do przestrzeni turystycznych między innymi na rozlewiskach Doliny Dolnej Odry i Zalewu Szczecińskiego. Działania klastra skoncentrowały się na likwidacji pasa granicznego i punktów kontrolnych na rzece Odrze, Zalewie Szczecińskim i łądzie: Kołbaskowie, Gryfinie, Widuchowej, Świnoujściu, Dobieszczyń, Dziwnowie. Zlikwidowano również odprawy graniczne.

Klaster ten wspiera innowacje i rozwój lokalnej przedsiębiorczości przy jednoczesnym poszanowaniu dla jakości i warunków życia lokalnych społeczności oraz dbałości o zasoby środowiska naturalnego. Celem klastra jest wspieranie lokalnych innowacji oraz rozwijanie współpracy z sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym. Współpraca zdaniem władz

³⁵ Dzierżanowski M.: op.cit., s. 49.

³⁶ Zbroja Z.: Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk, http://www.zagle.com.pl/srodladzie/locja/transgraniczny-klaster-turystyczny-szlak-wodny-ber,33_6731.html, 10.05.20.15.

Klastra jest niezwykle ważna, a wymiana wzajemnych doświadczeń jest warunkiem lokalnego rozwoju. Należy podkreślić, iż władze klastra od 2009 roku współpracują ze Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euroregionu Pomerania oraz Stowarzyszeniem Gmin Nadodrzańskich. Współpraca ta pozwala nie tylko na wymianę wzajemnych doświadczeń w zakresie badań i rozwoju, ale również pozyskiwanie unijnych środków finansowych na wsparcie innowacji i specjalizację.

Priorytetem działania klastra jest skupianie się na liderach lokalnych inicjatyw, a przez to oddolne pobudzanie rynku. Cechą charakterystyczną i wyróżnikiem klastra jest łączenie kultury z turystyką³⁷. Działalność klastra została wielokrotnie wyróżniona, przykładem może być tu nagroda w konkursie Turystyczny Produkt Roku'08 zorganizowanym przez Polską Organizację Turystyczną, oraz w konkursie Krajowy Lider Innowacji, Edycja 2008 oraz zdobycie tytułu Innowacyjna Organizacja.

Cechą wyróżniającą Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk jest jego wysoka innowacyjność, ukierunkowanie na wsparcie badań i rozwoju, współpraca z Euroregionem Pomerania w pozyskiwaniu funduszy unijnych oraz w zakresie rozwoju przedsiębiorczości. Elementem godnym uwagi jest uwzględnienie zasobów przyrody w Strategii Rozwoju Klastra. Pamiętanie o zasobach endogenicznych przy jednoczesnym otwarciu na możliwość pozyskiwania wiedzy z zewnątrz jest podstawowym elementem decydującym o sukcesie inicjatywy klastrowej.

7. Uwagi końcowe

Podstawowym celem euroregionów jest rozwój społeczno-gospodarczy pogranicza. Euroregionalizacja dzięki tworzeniu sieci powiązań pomiędzy lokalnymi społecznościami, firmami i instytucjami powinna stanowić podstawowy element tworzenia klastrów w regionach peryferyjnych. Poprzez wsparcie rozwoju inicjatyw klastrowych euroregiony realizują swój podstawowy cel związany ze zrównoważonym rozwojem oraz podnoszą konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw. Inicjatywy euroregionów na rzecz rozwoju klastrów powinny dotyczyć przede wszystkim wsparcia w rozwoju infrastruktury technicznej, pomocy finansowej oraz tworzenia płaszczyzny do wymiany wiedzy i doświadczeń.

³⁷ Siwińska J.: Wywiad z dr. Zbigniewem Zbroją, Prezesem Stowarzyszenia Transgraniczny Klaster Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk, http://www.pi.gov.pl/parp/chapter_86203.asp?soid=6C8A11DABF194B7395D8561F291AE14A, 25.09.2016.

Bibliografia

1. Bakuszewicz I.: Doświadczenia i perspektywy wykorzystania klastrów innowacyjnych w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w regionach transgranicznych Ukrainy i Polski. Lwów, s. 247.
2. Baron M.: Przewodnik dla animatorów inicjatyw klastrowych w Polsce. PARP, Warszawa 2008.
3. Czachór Z.: Słowniczek europejski. Unia Europejska. Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Warszawa 1996, s. 6.
4. Czajkowska I.: Wpływ klastrów gospodarczych na innowacyjność przedsiębiorstw. „Economy and Management”, nr 1, 2010, s. 111.
5. Duraj J., Papiernik-Wojdera M.: Przedsiębiorczość i innowacyjność. Difin, Warszawa 2010.
6. Dynia E.: Współpraca transgraniczna jako element współpracy międzynarodowej. Rzeszowskie Zeszyty Naukowe, s. Prawo – Ekonomia, t. XXIX, 2000, s. 116
7. Fic M., Ogrodowicz S.: Badania społeczno-gospodarcze obszarów przygranicznych. „Wiadomości Statystyczne”, nr 6, 1996, s. 54.
8. Dzierżanowski M.: Kierunki i założenia polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku. Rekomendacje Grupy roboczej ds. polityki klastrowej. PARP, Warszawa 2012, s. 44.
9. Golka M.: Pogranicza – transgraniczność – transkulturowość, [w:] Gołdyka L. (red.): Transgraniczność w perspektywie socjologicznej – kontynuacje. Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 1999.
10. Golonka N., Piasek J.: Transgraniczny klaster szansą dla rozwoju. Instytut Agrofizyki, PAN, Lublin 2015, s. 12.
11. Greta M., Lewandowski K.: Euroregion Bałtyk wobec wyzwań aktywujących pogranicze. Zeszyty Naukowe. Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chętnika, Ostrołęka 2006, s. 145.
12. Greta M.: Endogeniczność w rozwoju regionów/euroregionów w aspekcie europejskich wyzwań smart specialisation. „Optimum Studia Ekonomiczne”, nr 1(67), 2014, s. 50.
13. Greta M., Kostrzewa-Zielińska T., Stanisławski R.: Euroregiony i klastry narzędziami wspierającymi rozwój przedsiębiorczości w warunkach kryzysu. Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009, s. 1-2.
14. Jastrzębska W.: Rola euroregionów i współpracy transgranicznej w procesie integracji europejskiej. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008, s. 97.
15. Kowerski M.: Wpływ handlu z Ukrainą na rozwój województw przygranicznych. „Gospodarka Narodowa”, nr 2-3, 1998, s. 81.
16. Ławecki M.: Klastry i ich wpływ na przedsiębiorczość w regionie, http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/12_M.Lawecki_Klastry_i_ich_wplyw....pdf.

17. Malarski S.: Euroregiony obszarów przygranicznych Polski oraz podstawy prawno-traktatowe stosunków Polski z państwami sąsiadującymi. Opole 2003.
18. Malendowski W., Ratajczak M.: Euroregiony – pierwszy krok do integracji europejskiej. Alta 2, Wrocław 1998, s. 11-18.
19. Malendowski W., Szczepaniak M.: Rola euroregionów w procesie integracji europejskiej, [w:] Malendowski W., Szczepaniak M. (red.): Euroregiony – mosty bez granic. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000, s. 8.
20. Mertl J., Skowroński S.: Łódzki klaster przedsiębiorczości – szansa na rozwój gospodarczy, [w:] Gromada G., Matusiak M., Nowak M. (red.): Innowacje i przedsiębiorczość dla przyszłości. Raport SOOIPP, 2006, s. 192
21. Mały słownik stosunków międzynarodowych. WSiP, Warszawa 1996.
22. Porter M.E.: Porter o konkurencji. PWE, Warszawa 2001, s. 16.
23. Potoczek A.: Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna. Agencja TNOIK oraz Centrum Kształcenia i Doskonalenia Kujawscy, Toruń 2003, s. 152.
24. Rosa K.: Klaster jako forma powiązań przedsiębiorstw w gospodarce opartej na wiedzy. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Oficyna Wydawnicza Humanitas, z. 1. Sosnowiec.
25. Rosenfeld S.A.: Community College/Cluster Connections: Specialization and Competitiveness in the United States and Europe. "Economic Development Quarterly", No. 14, 2000, p. 52.
26. Różycki S.: Idea euroregionalizacji i jej ocena na przykładzie badań ankietowych w Euroregionie Nysa. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Libereż 1995, s. 140.
27. Stawicki M.: Klastry i inicjatywy klastrowe – podstawowe definicje, [w:] Stawicki M., Pander W. (red.): Metody ewaluacji polityk wspierania klastrów ze środków strukturalnych. Prace Naukowe, nr 47. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2008, s. 14-15.
28. Warych-Juras A.: Euroregiony jako nowa forma współpracy europejskiej. Akademia Pedagogiczna, Kraków, s. 178.
29. Wąchol J.: Rozwój zrównoważony i trwały w kontekście procesów globalizacji, [w:] Borowiecki R., Jaki A. (red.): Globalizacja i integracja gospodarcza a procesy restrukturyzacji i rozwoju przedsiębiorstw. Akademia Ekonomiczna, Warszawa-Kraków 2003, s. 73.
30. Zbroja Z.: Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin-Szczecin-Bałtyk, http://www.zagle.com.pl/srodladzie/locja/transgraniczny-klaster-turystyczny-szlak-wodny-ber,33_6731.html.